

Małgorzata Nobis

Sztuka w twórczości K. Paustowskiego

Konstanty Paustowski /1892-1968/ był wybitną indywidualnością w literaturze radzieckiej naszych czasów. O jego osobliwym i oryginalnym talencie twórczym niejednokrotnie pisano już w radzieckiej i nie tylko radzieckiej literaturze krytycznej.¹

Krytyka literacka widzi w Paustowskim przede wszystkim przedstawiciela prozy lirycznej, kontynuatora tradycji I. Turgeniewa, A. Czecłowa, I. Bunina.

Istotę większości utworów Paustowskiego stanowiła rozważania o sztuce i roli, jaką ma ona spełniać w życiu człowieka. Poglądy pisarza na sztukę ulegały zmianom w miarę upływu lat i w miarę narastania jego doświadczeń życiowych. W utworach programowych, które powstały w różnych okresach jego twórczej działalności, widać ewolucję artystycznych i estetycznych poglądów autora.

Młody pisarz, wychowany w duchu tradycji romantycznej i zafascynowany poezją symbolistów, nie miał jeszcze skrytykalizowanych poglądów artystycznych, co widać wyraźnie w powieściach: Romantycyzm, Leniące obłoki, oraz w kilku opowiadaniach powstałych w pierwszym okresie twórczości Na wodzie, Czworo, Białe obłoki, Raport kapitana Hagera, Gorączka, Hołmowa podczas deszczu/. Utwory te cechuje romantyczny bunt przeciwko całej otaczającej rzeczywistości.

Druga połowa lat dwudziestych i początek trzydziestych — to okres formowania się osobowości pisarskiej młodego prozaka, okres poszukiwania odpowiednich środków wyrazu artystycznego. Ewolucję estetycznych poglądów Paustowskiego można prześledzić

w cyklu utworów programowych, do których zaliczyć można: Śniegi /1931/, Zaszczepione przez morze /1935/, Farby akwarelowe /1936/, Stracony dzień /1937/.

Na szczególną wagę zasługuje tu zwłaszcza opowiadanie "Zaszczepione przez morze", w którym pisarz krytycznie ustosunkował się do całej swej dotychczasowej twórczości. Doszedł do wniosku, że musi wykreślić z pamięci wszystko, co stworzył do tej pory, by wejść na nową drogę prawdziwej sztuki literackiej. Czytamy tam: "W surowości jesiennej nocy, w dalekim krzyżku parowozów na Północnej drodze poczuli nadejście nowej epoki /.../ chodzi o głównego bohatera utworu/. Tylko o tym należy pisać /.../ Wyświadł epokę wspaniałą i niepowtarzalną. Zamiast wygrzebywać z dna świadomości ślamazarnie nastroje i uczucia, przemówił pełnym głosem i odetchnął całą pierśią terazniejszą - cią ostrą i świeżą, jak sól oceanu"².

Paustowski zrozumiał, że literatura z prawdziwego zdarzenia powinna wskazywać drogi poznania rzeczywistości, poznania prawdziwego o otaczającym świecie. Powinna być zrozumiała i dostępna dla każdego. Jeśli nie spełni tych zadań, będzie tylko rzemieślniczym lub dziecięcym zabawą. Te nowe idee znalazły pełny wyraz w Krajinie Mieszczorskiej, Opowieści o lasach oraz w licznych opowiadaniach powstałych w końcu lat trzydziestych, czyli w okresie wykrystalizowania się dojrzałych pozycji artystycznego pisarza. U schyłku swojej twórczej działalności /Lata sześćdziesiąte/ znów wraca Paustowski do rozważań o sztuce, o funkcjach, jakie powinna ona realizować. W rezultacie tych rozmyślań powstało wiele pięknych miniatur poetyckich zasługujących na miano arcydzieł literackich /Przelotne spotkania, Koszyk z jodłowymi szyszkami, Narodzinny opowiadania, Sam na sam z jesienią, Iljij-skie wiry/ We wszystkich tych utworach powtarza się myśl, że sztuka powinna uczyć cenić i kochać życie.

Dużo uwagi w swym bogatym dorobku artystycznym poświęcił Paustowski przedstawicielom literatury rosyjskiej i europejskiej. Szczególną rolę w jego życiu odegrali następujący pisarze: A.Grin, E.Bagricki, I.Babel, M.Gorki, I.Tolstoj, K.Fiedin, A.Puszkin, M.Lemontow, A.Blok, A.Czechow, I.Bunin, M.Priszwin. Umorczoną ich często stanowić wzór i źródło natchnienia dla jego lirycznej prozy. Świadczą o tym zwłaszcza takie utwory, jak: Pokępanie lata, Sam na sam z jesienią, Dzdzysty poranek,

Pełdziernikowa noc, Półna wiosna, Narodzinny opowiadania, Willa Borghese, Kraina Mieszczorska, Złota różna.

Drugą dziedziną sztuki, która wywarła silne piętno na kształtowaniu się warsztatu artystycznego pisarza było malarstwo. W poszczególnych okresach twórczości Wielki Paustowski różnym malarskim inspiracją. Już w jego pierwszych, młodzieńczych i jeszcze nie w pełni dojrzałych utworach, przepojonych bujną fantazją, marzycielskim odczuciem od szarej codzienności życia, można zauważyć oryginalność prozaika, przejawiającą się w dość wyraźnym widocznym związku jego techniki pisarskiej z malarskim fowalistycznym. Świadczy o tym naddużenie nadmiernego, często rażącego blasku, ozdobnej metaforyki oraz stosowanie skoncentrowanego i wyjątkowego koloru w celu uzyskania ostrej tego efektu.

Pejzaże młodego Paustowskiego cechuje wielka ekspresja i dynamika. Nie ma w nich wyraźnego rozgraniczenia tła i formy. W ujęciu pisarza elementy te tworzą zwartą kompozycję całości. Przekonuje o tym następujący fragment powieści Romantycy:
"W różowej mgiełce błyszcząca i dźwięcząca Moskwa. Mięskie cienie pełzły od obłoków". Barwny kobierzec miasta płowiał, rozpał się i grał słońcem"³.

W swych egzotycznych szkicach Paustowski nie tylko dynamizował i hiperbolizował, lecz także deformował rzeczywistość. Przykładem może być bardzo śmiały i efekciarski opis jesieni rozpoczynający opowieść Isniące obłoki: "Pociąg huczał wśród lasu. Para syczała w krzykach niezłym pieniące się wydło. Nadeszła smutna, lodowata jesień. Po nocach nad drewnianymi dachami wyl wiatr i potrząsał gromami szklanych gwiazd. Mróz bielił jakby ziarenkami soli grządkę w sadach. W powietrzu stał zapach świętego i zaszalego wina. A w południe nad horyzontem niby różowy marmur Isniły obłoki"⁴.

Widać tu wielką werwę stylistyczną młodego pisarza, który nadużywał przesady i rażącego porównania i epitetów.

Jeszcze bardziej dobitnie zarysowuje się wpływ malarstwa fowalistycznego w opisie wybrzeża Morza Czarnego w omawianym utworze. "Wraz z upalnym technieniem wiatru spadła na bulwary, na morze i na miasto suchomska noc. Ciemność liliowa i miękka jak drogocenne futro odświeżały spalone czoła. Biały promień latarni odbity od popielatych murów zalewał sklepy z owo-

całmi. Były one jaszkrawe nieczym martwe natury i rotaczały mlą-
cą wóh towarów korzennych. Pomarahnice czerwienili się skromnie
na tle ciemnego listowia /.../. Morze Czarne kołysało rozpalone
światło gwiazd. W cieniu eukaliptusów rozlewało się harmonian-
jące z nimi jakby ptaszęce świergotanie mowy abchalskiej. Przy
stoiskach ludzie w białł ściskali w ciemnych łapskach kručze
kliełchy z lodami. Cały Suchum wydawał się kapitanowi dekoracją
jakiejś egzotycznej sztuki".

Jest to typowy egzotyczny opis, ukazany w wyobraźni bohatera.
Stąd też birze się duże nagromadzenie metaforycznych epitetów,
jak "upalne tobnienie wiatru" oraz bardzo oryginalnych i zaska-
kujących porównań, na przykład sklepow z owocami do jaskrawych
martwych natur.

Kolorystyka cytowanych fragmentów przypomina obrazy A. Dera-
ina/ 1880-1954/ stosującego ostre, abstrakcyjne kolory nie na-
kładające barw właściwych przedmiotom z natury.

W latach trzydziestych, w okresie ukształtowania się artysty-
prozatorskiego pisarza, znówu sięga Paustowski do techniki ma-
larskich, ale tym razem nie do fowistycznego malarstwa kreacji,
lecz do koloryzmu I. Lewitana. "Jezeli mam szukać przykładów
z własnego życia wspomina pisarz w Złotej róży - po raz pierw-
szy zobaczyłem całą różnorodność barw rosyjskiej przyrody po
obejrzeniu obrazu Lewitana Kad wieczorna cisza. Dobąd słowa
miała w moich oczach jednolitą ponurą barwę. Cały smutek słoty
wywoływało, jak myślałem, to właśnie, że zjadła ona barwy i po-
wleka ziemię mętnym mrokiem. Ale Lewitan odkrył w tym smutku
odcien wielkości, a nawet wzniosłości i znalazł w nim wiele czy-
stych barw"⁵.

Właśnie Lewitan, wielka indywidualność w dziewiętnastowiecz-
nym malarstwie rosyjskim, wspaniały pejzażysta i kolorysta stał
się teraz dla Paustowskiego wzorem artysty. Pisarza porażała
Lewitanowska uniejętność odzwierciedlania na płótnie żywej
przyrody w niestannym ruchu, w ciągłej zmianie barw i kształ-
tów, w skrytym napięciu emocjonalnym, w subtelnie wycieniowa-
nych kolorach, w zadziwiającej prostocie kompozycji.

Wszystkie te zasady malarstwa Lewitana zaczął Paustowski
przenosić na grunt swojej prozy. W Mieszczorskiej Krainie,
w Powłóści o lasach oraz w wielu nowelach powstawały w tym
okresie osiągnął pisarz nie tylko rzadką harmonię kolorystyczną,
ale i zdecydowanie własny styl. Zbliżył się w nich do wspania-

łego mistrzostwa, które w pełni osiągnął w latach sześćdziesią-
tych. Udało mu się wówczas jeszcze bardziej pogłębić Lewitanow-
ską prostotę przez przywołanie barw i kolorów, przez nchwycenie
ogólnego nastroju, przez zastąpienie fabuły ciągłem swoich re-
fleksji. Z pomocą przyszedł pisarzowi malarstwo impresjonistycz-
ne, którym od dawna się interesował, a którego techniki i meto-
dy przenosił na grunt swojej prozy w ostatnich latach swojego
życia.

"Impresjonizm - podkreśla Paustowski w Złotej róży należy do
nas tak samo jak reszta bogatej spuścizny przeszłości. Wyrzekać
się go - to znaczy świadomie ograniczać siebie".

Faktura malarskich pejzaży Paustowskiego w jego ostatnich
utworach staje się jeszcze bardziej lekka i świeża. Oznacza się
oszczędnością w kolorze, wielką finezją, szarością. Przykładem
mogą tu być utwory Sam na sam z jesienią oraz Iljinskie wily.

Kolorystyka w obu nowelach zredukowana jest do kilku płam
i punktów barwnych o bardzo nikłej intensywności. Jesienny pej-
żaż jest lekko przytłumiony, subtelnie wycieniowany. W kontakś-
cie tym na uwagę zasługują plastyczny dobór epitetów: matowy,
mglisty, zwiędnięty, które mają funkcję nie tylko zdobniczą,
czy konkretyzującą, lecz przeważnie liryczną, wyrażającą uczucio-
wy stosunek do przedmiotu. Wytwarzają one bowiem wokół okreśła-
nego przedmiotu aurę szczególnego napięcia uczuciowego /por. epi-
tety: matowa szymba, mgliste widma, zwiędłe liście/.

Przy daleko posuniętej barwnej neutralizacji bardziej rozbu-
dowana jest strona akustyczna obrazu. Jego dominantą jest ci-
sza, wydobytą przez wprowadzenie wielorakich odgłosów układają-
cego się do spoczynku dnia /wieczorny śpiew ptaków, melodia do-
chodzącej z oddali znanej piosenki/. Młkność tych odgłosów, nie-
słychalnych w rozgwarze pełnego dnia, podkreśla na zasadzie kon-
trastu ciszę wieczoru. Częstość zaś, jak w obrazach impresjonistów
zasnuta jest przesłoną rozciągniętej w przestrzeni jesiennej
mgły. Tak widziany i skomponowany krajobraz staje się źródłem
emanującego zeń nastroju wewnętrzznego skupienia i zaszuchania.
Nic też dziwnego, że taki spokój - jak zwierzał się autor -
sprzyja naucnin refleksji, wspomnień, sprzyja tworzeniu:

"Piszę to wszystko jesienią nocą. Jesieni z za okna nie widać,
zaława ją mgła. Wystarczy jednak wyjść tylko na ganek, a jesień
obejmuje cię uporczywym tobnieniem swych tajemniczych i czarnych

przesztrzeni wionących gorzkim zapachem pierwszego cienkiego lodu, który skwa nleuochome wody i szcypcze coś ostatniem zasypiającemu listowin.

I błysnie nagle blask gwiazdy, przebijający się przez falujące Gestwiny mgieł.
I wszystko to okaze się wam wspaniałym arcydziełem, uzdrawiającym darem, który przypomina, że życie pełne jest sensu i znaczenia "Sam na sam z jesienią".

Spotykamy się tutaj z bardzo oryginalną malarsko-poetycką atmosferą, jest to prawdziwa poezja malarstwa.

Jak widać, pisarska droga twórcza przywiodła Paustowskiego do bardzo swobodnego liryzmu, w którym wizje malarskie są niezmienne oszczędne w kolorze, a jednak głębokie w wyrazie. Do prowadził on swoje malarskie widzenia świata do wielkiej artystycznej dojrzałości, do rozszerzenia harmonii i syntezy plastycznej - stąd właśnie te uproszczenia kompozycyjne i kolorytyczne w jego ostatnich utworach, stąd nastąpienie fabuły cięciem refleksji, stąd uchwycenie ogólnego nastroju i ukazanie przyrody w bezustannych zmianach, w danych momentach. Uproszczenie nie te idą jednak o wiele dalej niż w impresjonistów francuskich, którzy analizowali naturę w sposób niejako naukowy i starali się raczej podporządkować szczególnej ogólnej koncepcji niż je pojmując, Paustowski zaś pomijał je z całą świadomością uważając, że zarówno malarz, jak i prozaik powinien dokonywać selekcji tego, co widzi, a nie malować wszystkiego, co jest w naturze. W tym właśnie przejawia się swoistość artysty tego mistrza współczesnej prozy radzieckiej.

Oprócz literatury i malarstwa życia i twórczości K. Paustowskiego często towarzyszyła muzyka. Była ona dla niego źródłem natchnienia i inspiracji twórczej. W. A. Mozart, M. Glinka, M. Lisowski, E. Grieg i P. Czajkowski należeli do grona ulubionych jego kompozytorów. Bliska była pisarzowi pogodna i jasna muzyka Mozarta, pełna optymizmu i urzekającej prostoty. Wywarła ona duży wpływ na rozwój jego twórczej osobowości. Sztuka pisarza i kompozytora uderza podobieństwem pod względem estetycznego oddziaływania na odbiorcę, posiada wspólne źródła emocjonalne. Czytając liryczne utwory Paustowskiego można odnieść wrażenie podobne do tego, jakie wywołuje u słuchacza klasyczna muzyka Mozarta. Uderza melodyka fraz, ich kompozycyjne wykonczenia, zachwyca muzykalność narracji i jej wewnętrzną rytm: „Prawdziwa

proza ma zawsze swój rytm - podkreśla pisarz w Złotej Różie - „Rytm prozy zależy od talentu, od wyczucia języka, od dobrego pisarskiego słuchu. Słuch ten graniczny w pewnym stopniu ze słuchem muzykalnym”

Paustowski był obdarzony tym „pisarskim słuchem muzykalnym” i dlatego też większość jego utworów posiada zdolność wywoływania u odbiorcy wrażen akustycznych.

Z zadziwiająco muzykalną dokładnością pokreślił Paustowski odzwierciedlać w swoich utworach śpiew ptaków, dźwięk morskich fal, szum liści i traw. Świadczą o tym następujące opisy: „Wiewiałłone skowronki od razu zaczęły śpiewać nad żytem. Miało się wrażenie, że przetrucąją sobie nawzajem strunę. No ją opuszczają, to natychmiast chwytają w locie i drżącej jej dźwięk nie uciubel ani na chwilę” /Czarodziejski kwiatek/.

Wszystkie lasy są piękne z ich gęzbowym zapachem i szelestem liści. Szczególnie jednak piękne są górskie lasy nad morzem. Słychać w nich szum przeboju. Od morza bez ustanku napływają opary i dzięki obfitej wilgotności bujnie rozrasta się mech” /Koszyk z jodłowymi szyszkami/.

Bogatwo obrazów dźwiękowych zawartych w lirycznej prozie Paustowskiego czyni ją wewnętrznym bliską twórczości Mozarta, która również nasycona jest bogatymi muzykalnymi pejzazami obrazującymi różnorodnie zjawiska przyrody. Mozart osiągnął to dzięki wprowadzeniu bogatych ozdobińców, trefi oraz wykorzystaniu odpowiedniej kolorystyki tonów. Dzieła Mozarta są jednak zdolne do wywoływania w wyobraźni słuchacza nie tylko akustycznych, ale i czysto psychologicznych wrażeń. Podobne oddziaływanie estetyczne posiada także liryczna proza Paustowskiego.

Drugim kompozytorem, którego muzyką upajał się Paustowski, był twórca narodowej muzyki norweskiej - E. Grieg. Wspaniałą hold jego sztuce złożył pisarz w opowiadaniu Koszyk z jodłowymi szyszkami. Z plastyczną dokładnością odzwierciedlił w utworze proces emocjonalnego oddziaływania muzyki kompozytora na sferę wyobraźni słuchacza.

Zainteresowanie Paustowskiego sztuką tych kompozytorów nie odebrało go od bogatej muzyki rosyjskiej, zwłaszcza od twórczości M. Glinki, M. Musorowskiego, P. Czajkowskiego, D. Szostakowicza. Najwięcej miejsca w swojej prozie poświęcił pisarz Czajkowskiemu, z którego twórczością liryczną był najbardziej związany.

W Opowieści o lasach wielki kompozytor ukazany jest jako człowiek gorąco kochający ojczyznę przyrodę oraz czujący wielką i trwałą więź z narodem.

Muzyka P. Czajkowskiego zawiera dużo wspólnych cech z lirycznymi utworami kameralnymi wspaniałego rosyjskiego kompozytora przeżywczości. W krytyce często podkreślano, że muzyka Czajkowskiego dźwięczy tak, jak żywa ludzka mowa. Jego muzyka poprostu przemawia do słuchacza, tak jak proza Paustowskiego, poprostu śpiewa. Główną cechą Paustowskiego podkreśla W. Korzennikow - jest zachwył życiem, człowiekiem, stąd poetyckie widzenie świata w berwach, stąd muzyka w słowach⁹. "Być może, muzyk powie, że w stylu Paustowskiego dźwięczy Esma od niskiego "do" do górnego "si" i klucz jego pieśni jest majjorowy. Ja dodam więcej - on jest majjorowy nawet wtedy, kiedy w samej treści jest minjor - pisze J. Smolicz¹⁰.

Intonację w twórczości Paustowskiego i Czajkowskiego przenika szczególnie ciepło, wrażliwość i serdeczność. Zwracali się oni do swych słuchaczy i czytelników z szacunkiem, z miłością, z pełnym zaufaniem, jak do bliźnich sobie ludzi.

Czajkowski nazwał siebie człowiekiem namiętnie kochającym życie. Jego wspaniała szósta symfonia - to wielkie dzieło siłą wiążące potas życia. Muzyka szóstej symfonii wprowadza słuchacza w świat harmonii i piękna, napełnia jego duszę dążeniem do osiągnięcia wyżsokich i szlachetnych ideałów.

Podobną wymowę ideową posiada również proza Paustowskiego. Być może najciekawszym dla społeczeństwa - oto życiowe i twórcze credo Czajkowskiego: stało się ono również największym ideałem w piśmiarstwie Paustowskiego. "Pragnąłbym całym swoim sercem, żeby muzyka moja rozprzesztreniała się, żeby wzrastała liczba ludzi kochających ją i znajdujących w niej pocieszenie i podporę" - pisał P. Czajkowski.

".../ nasza twórczość ma swoje przeznaczenie: aby piękno ziemi, rozległość ludzkiego serca i siła rozumu górowały nad mrokiem i świdliły jak nigdy nie zachodzące słońce" - przyznawał się Paustowski /Złota róża/.

W tych właśnie słowach z największą siłą wyrażone zostało podobieństwo obydwu mistrzów sztuki rosyjskiej na rolę muzyki i literatury w życiu narodu.

Ważne miejsce w twórczości pisarza i kompozytora przypada przyrodzie.

Mimo istotnej różnicy między sztuką muzyczną, a literacką, zauważyć można paralele w sposobie ukazania przyrody u Paustowskiego i u Czajkowskiego.

W cyklu miniatur fortepianowych Porę roku w prawdziwie poetycki sposób odzwierciedlił kompozytor nierozdzielną więź człowieka i przyrody.

W opowiadaniach i powieściach Paustowskiego przyroda również nie stanowi tylko i wyłącznie tła i lirycznej atmosfery akcji. Utwierdza ona wyłł o możliwości i konieczności zdążenia tego co najpiękniejsze i najszlachetniejsze w życiu ludzi, przyrody i w całej otaczającej rzeczywistości.

Zainteresowanie Paustowskiego sztuką muzyczną znalazło odzwierciedlenie również w kompozycji jego utworów. Na szczególną uwagę zasługują tzw. nowele bez fabuły /Narodziny opowiadania, Sam na sam z jesienią, Iljaskie wily itd./ Są one zbudowane w sposób bardzo prosty i dlatego też wydają się prawie statyczne. Jednak mimo tej całej zewnętrznej statyczności, utwo-ry te wywołują wrażenie nasyconych wewnętrzną dynamiką, która osiągnięta została dzięki wprowadzeniu emocjonalnego nastroju bliźkiego muzyce. Podnosi to znaczenie wartości prozy Paustowskiego - czyni ją muzyczną.

Opisane sąlapiki prozy K. Paustowskiego z malarstwem, muzyką, poezją nadały jego twórczości duże walory artystyczne i zapewniły mu wielką popularność oraz uznanie ze strony krytyki literackiej. Swym dorobkiem artystycznym powiększył on grono wybitnych klasyków literatury rosyjskiej, a tradycje jego są kontynuowane przez współczesnych pisarzy i liryków.

Przypisy

1. Zob. m.in.: A. Aleksanian, Konstantin Paustowski - powieści, Moskwa 1969; Ł. Aczkasowa, Gumanizm w twórczości K. Paustowskiego, Moskwa 1972; L. Lewicki, Konstantin Paustowski, Moskwa 1963; A. Drawicz, Konstanty Paustowski, Warszawa 1972
2. Przekład własny - M.N. Sytaty z dzieł Paustowskiego; o ile nie podano inaczej, przytaczam w tłumaczeniu własnym - M.N.
3. Przekład J. Jedrzejewicz
4. Tłum. S. Kłomowskiego
5. Ibidem
6. Przekład J. Wołoszynowski /dalsze cytaty ze Złotej róży podano w d. tego wydania/.
7. Przekład J. Jedrzejewicza
8. Ibidem
9. W. Kozłewnikow, Kłopotyś produkcyjista, "Literaturnaja gazeta" 31 maja 1962 god.
10. J. Smolicz, Mastler złotych roz. "Literaturnaja gazeta" 1966 No 8.

Р е з ю м е

K. Паустовский (1892-1968) является одним из самых оригинальных писателей лирико-романтического направления в русской литературе XX века. Замечательный и своеобразный талант писателя с наибольшей силой проявился в его лирико-романтических повестях. Их главная особенность. Сущность многих произведений Паустовского является интерес к искусству и творчеству художника.

Значительное место в творчестве К. Паустовского занимают портреты выдающихся предозащитителей русской и зарубежной литературы (А. Гриня, Э. Багрицкого, И. Бабеля, М. Горького, Д. Толстого, К. Фединя, А. Блокя, А. Пушкиня, М. Лермонтова, А. Чехова, И. Бунина, И. Прививня). Творчество этих писателей часто является источником вдохновения для его лирической прозы.

Огромное воздействие на творчество Паустовского произвела киноискусство, метод которой (начиная с французского фольклора, через Колоризи И. Левитана, и кончая импрессионизмом) писатель использовал в своих произведениях. Источником вдохновения для Паустовского была также музыка. В. А. Моцарт, М. Кусорский, Э. Григ, П. Чайковский - это любимые композиторы писателя. К музыкальному творчеству обратилось у него поэтическое видение мира и углубленно понимание внутренней жизни человека.

Поэтическая связь между литературой, киноискусством, музыкой значительно обогащает творчество Паустовского и придает ему высокое художественное достоинство.